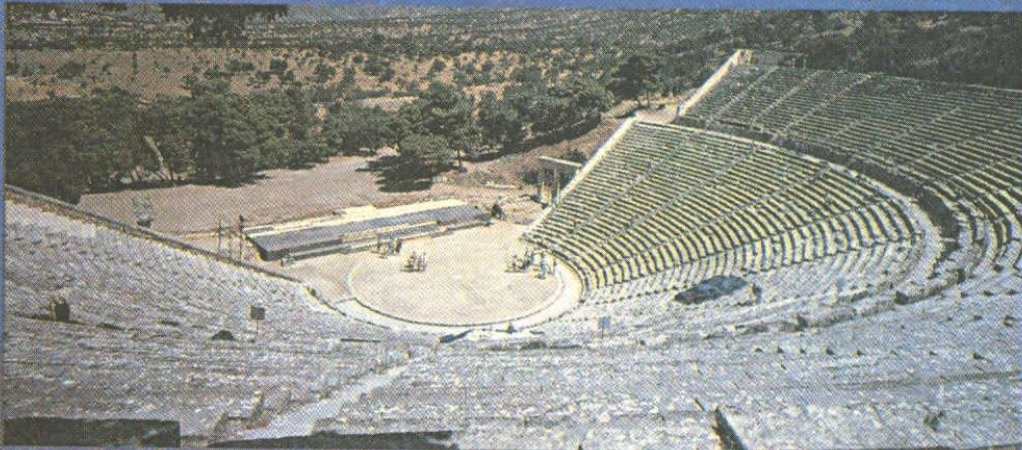

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
Πρόγραμμα Γενικής Παιδείας

Τόμος 6ος

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ
ΑΝΤΙΓΟΝΗ – ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 6ος
Ε' Επεισόδιο - Ε' Στάσιμο
Στίχοι: 988 - 1154

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Δημήτριος Δρακόπουλος

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Κώστας Ναστούλης

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Χρίστος Γ. Ρώμας

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Χρύσα Αλεξοπούλου

δ.φ., Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπ/σης

Δημήτριος Δρακόπουλος

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Κώστας Ναστούλης

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Χρίστος Γ. Ρώμας

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

**ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ**

Νικόλαος Ραγκούσης,

τ. Πάρεδρος Π.Ι.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Κώστας Μπαλάσκας,

Σύμβουλος Π.Ι.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Κ.Χ. Μύρης

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Τάσος Ρούσσο

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Χριστίνα Βέικου, Σύμβουλος

Σωτήρης Γκλαβάς, Μόνιμος

Πάρεδρος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ

Εμμανουήλ Βλάχος

Επικ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

ΚΡΙΤΕΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Δημήτριος Κούστας

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Γιάννης Σταμουλάκης

Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Γεράσιμος Χρυσάφης

Επικ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Μαρία Γιόση

Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών

Αναστασία Πατούνα

Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπαίδευσης

Αθανάσιος Φραγκούλης

Σχολικός Σύμβουλος

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ

ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

**Ομάδα Εργασίας του Ινστιτούτου
Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ακριτίδου
Ελένη, Καραμπέτσου Βασιλική)**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ – ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 6ος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το εικονογραφικό υλικό του βιβλίου προέρχεται από αρχεία και εκδόσεις Μουσείων, Εκδοτικών οίκων, επιστημόνων και συλλεκτών. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ευχαριστεί όλους θερμά.

Ιδιαίτερος ευχαριστεί την Εθνική Πινακοθήκη, το Εθνικό Θέατρο, την Δ.Ε.Π.Α.Σ.Δ.Α, την Εκδοτική Αθηνών, τον Εκδοτικό Οίκο Ολκός, το Θέατρο Τέχνης, τον αρχαιολόγο-ιστορικό της Τέχνης René Percheron, τον Νικόλαο Αστεριάδη, τους ζωγράφους Σαράντη Καραβούζη και Χρίστο Γαρουφαλή και τους γλύπτες Μιχάλη Κευγά και Διονύση Γερολυμάτο για τη διάθεση φωτογραφικού υλικού και εγχρώμων διαφανειών.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

**2. Ανδριάντας του Σοφοκλέους.
Μάρμαρο. Ρωμαϊκό αντίγραφο
του 4ου αιώνα π.Χ.
Μουσείο Βατικανού.**

Δ. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Κ. ΝΑΣΤΟΥΛΗΣ

Χ. Γ. ΡΩΜΑΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ε΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

988 ΤΕ. Θήβης ἄνακτες, ἤκομεν κοινήν ὁδὸν
δύ' ἐξ ἑνὸς βλέποντε· τοῖς τυφλοῖσι γὰρ

990 αὕτη κέλευθος ἐκ προηγητοῦ πέλει.

ΚΡ. Τί δ' ἔστιν, ὦ γεραιὲ Τειρεσία, νέον;

ΤΕ. Ἐγὼ διδάξω, καὶ σὺ τῷ μάντει πιθοῦ.

ΚΡ. Οὐκ οὖν πάρος γε σῆς ἀπεστάτου φρενός.

ΤΕ. Τοιγὰρ δι' ὀρθῆς τήνδ' ναυκληρεῖς πόλιν.

995 ΚΡ. Ἐχω πεπονθῶς μαρτυρεῖν ὄνήσιμα.

ΤΕ. Φρόνει βεβῶς αὖ νῦν ἐπὶ ξυροῦ τύχης.

ΚΡ. Τί δ' ἔστιν; ὡς ἐγὼ τὸ σὸν φρίσσω στόμα.

ΤΕ. Γνώση, τέχνης σημεία τῆς ἐμῆς κλύων.

Εἷς γὰρ παλαιὸν θᾶκον ὄρنيθοσκοπόν
1000 ἴζων, ἴν' ἦν μοι παντὸς οἴωνοῦ λιμὴν,
ἀγνῶτ' ἀκούω φθόγγον ὄρνιθων, κακῶ
κλάζοντας οἴστρω καὶ βεβαρβαρωμένω·
καὶ σπῶντας ἐν χηλαῖσιν ἀλλήλους φοναῖς
ἔγνων· πτερῶν γὰρ ῥοῖβδος οὐκ ἄσημος ἦν.

1005 Εὐθύς δὲ δείσας ἐμπύρων ἐγευόμην
βωμοῖσι παμφλέκτοισιν· ἐκ δὲ θυμάτων
Ἥφαιστος οὐκ ἔλαμπεν, ἀλλ' ἐπὶ σποδῶ
μυδῶσα κηκὶς μηρίων ἐτήκετο
κάτυφε κἀνέπτυε, καὶ μετάρσιοι

1010 χολαὶ διεσπείροντο, καὶ καταρρυεῖς
μηροὶ καλυπτῆς ἐξέκειντο πιμελῆς.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

988 ἤκομεν κοινήν ὁδὸν = ἤρθαμε μαζί

δύ' ἐξ ἑνὸς = δι' ἑνὸς (ὄργανο) βλέποντε (δυϊκ. αρ.)
= με τα μάτια ενός βλέποντας και οι δυο μας

τυφλοῖσι (δοτ. προσ.) = για τους τυφλούς

αὕτη κέλευθος = αυτός ο δρόμος

ἐκ προηγητοῦ = με οδηγό

τοῖς τυφλοῖσι...πέλει = μ' αυτόν τον τρόπο μπορούν
να περπατούν οι τυφλοί, με τη βοήθεια οδηγού

πάρος (επίρρ. χρόνου) = στο παρελθόν

δι' ὀρθῆς (ενν. ὁδοῦ) = ορθά, σωστά

ναυκληρῶ (<ναῦς+κλήρος) = κυβερνώ

ἔχω μαρτυρεῖν = μπορώ να το διαβεβαιώσω

**πεπονθῶς (αιτιολ. μτχ.) ὀνήσιμα = επειδή ἔχω
ωφεληθεί**

φρόνει βεβῶς (=βεβηκῶς) = μάθε ότι περπατάς

**ἐπὶ ξυροῦ τύχης (παροιμ. έκφρ.) στην κόψη του
ξυραφιού**

ῶς (επιφών.) φρίσσω = πόσο τρομάζω

τὸ σὸν στόμα (=τὸν σὸν λόγον) = τα λόγια σου

γνώση (μέλλ. του γιννώσκω) = θα μάθεις

κλύω = ακούω

**θᾶκος ὀρνιθοσκόπος = η ἑδρα του ορνιθοσκόπου, το
οιωνοσκοπεῖο**

1000 ἴζων (μτχ. του ρ. ἴζω) = καθισμένος

ἴνα (αναφ. επιρρ.) = ὅπου

**ἀγνώσ,-ῶτος (<ἀ+γιγνώσκω) = ἀγνωστος, παράξενος
κλάζοντας (=κλαζόντων, σχ. κατά το νοούμενο) = που
ἔκραζαν**

οἴστρος = βοῖδόμυγα, (μεταφ.) μανία

**βεβαρβαρωμένος (βαρβαρόω-ῶ) = δυσερμήνευτος,
ακατανόητος**

**οἴστρω (δοτ. τρόπου) κακῶ καὶ βεβαρβαρωμένω =
ασυνάρτητα και ακατανόητα**

**σπῶντας (κτγρμ. μτχ.) ἀλλήλους = ὅτι κατασπάραζαν
το ένα το άλλο**

ἐν χηλαῖσιν φοναῖς = με φονικά νύχια

ροῖβδος, ὁ = ο θόρυβος των πουλιών

οὐκ ἄσημος (σχ. λιτότητας) = πολύ σαφής

**ἔμπυρα (ενν. ἱερά) = τα σφάγια της θυσίας μέσα στις
φλόγες**

γεύομαι = δοκιμάζω

**πάμφλεκτος (<πᾶν+φλέγομαι) = ο φλεγόμενος
γύρω-γύρω**

**βωμοῖσι παμφλέκτοισι = πάνω στους φλεγόμενους
βωμούς**

Ἡφαιστος (σχ. μετωνυμίας) = η φωτιά

σποδός, ἤ = η στάχτη

**μυδῶσα (μυδάω-ῶ = διαλύομαι) αντί μυδώντων
μηρίων = που έλιωνε από τους μηρούς**

**κηκίς- ίδος (πρβλ. ρ. κηκύω = χύνομαι, αναβλύζω)
= το λίπος**

κάτυφε = καὶ ἔτυφε (ρ. τύφω) = και κάπνιζε

**κάνέπτυε = καὶ ἀνέπτυε (ρ. ἀναπτύω) = και πέταγε
προς τα πάνω**

μετάρσιοι (επιρρ. κατηγ.) = στον αέρα ψηλά

1010 καταρρυής (<κατὰ + ῥέω) = αυτός που στάζει

καλυπτὸς = αὐτὸς που καλύπτει

ἐξέκειτο (<ἐκ+κεῖμαι) = ἔμειναν απογυμνωμένα

πιμελή, ἦ = το πάχος

1012 Τοιαῦτα παῖδός τοῦδ' ἐμάνθανον πάρα
φθίνοντ' ἀσήμων ὀργίων μαντεύματα·
ἐμοὶ γὰρ οὗτος ἡγεμών, ἄλλοις δ' ἐγώ.

1015 Καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις·
βωμοὶ γὰρ ἡμῖν ἐσχάροι τε παντελεῖς
πλήρεις ὑπ' οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν βορᾶς
τοῦ δυσμόρου πεπτῶτος Οἰδίου γόνου.
Κατ' οὐ δέχονται θυστάδας λιτὰς ἔτι

1020 θεοὶ παρ' ἡμῶν οὐδὲ μηρίων φλόγα,
οὐδ' ὄρνις εὐσήμους ἀπορροιβδεῖ βοάς,
ἀνδροφθόρου βεβρῶτες αἵματος λίπος.
Ταῦτ' οὖν, τέκνον φρόνησον. Ἀνθρώποισι γὰρ
τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τούξαμαρτάνειν·

1025 ἐπεὶ δ' ἀμάρτη, κείνος οὐκέτ' ἔστ' ἀνήρ
ἄβουλος οὐδ' ἄνολβος, ὅστις ἐς κακὸν
πεσὼν ἀκεῖται μηδ' ἀκίνητος πέλη·
αὐθαδία τοι σκαιότητ' ὀφλισκάνει.
Ἄλλ' εἶκε τῷ θανόντι, μηδ' ὀλωλότα

1030 κέντει· τίς ἀλκὴ τὸν θανόντ' ἐπικτανεῖν;
εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ'
ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος φέρει.

**φθίνοντα μαντεύματα ὀργίων (σχ. υπαλλαγῆς) =
μαντεύματα φθινόντων ὀργίων ἀσήμων (προλ.
κατηγ.) = ὅτι δεν πετύχαιναν οι μαντείες της θυσίας
και δεν ἔδιναν σημάδι**

**καὶ ταῦτα (σύστ. αντικ.) τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ
πόλις = η συντακτ. σειρά : καὶ ταύτην τὴν νόσον ἐκ
τῆς σῆς φρενὸς νοσεῖ πόλις= και αυτά από το δικό
σου το κεφάλι η πόλη τα παθαίνει**

παντελεῖς (κτγρμ. προσδ.) = ὅλες γενικά

δύσμορος = ἀτυχος

τοῦ πεπτῶτος (=τοῦ πεπτωκότος) = του σκοτωμένου

κᾶτα (=καὶ εἶτα) = και ἔπειτα, και για αυτό

θυστάδες λιταὶ = οι ικεσίες με θυσίες

1020 εὕσημος (αντίθ. του ἄσημος) = κατανοητός, ευδιάκριτος

ἀπορροιβδέω(-ῶ) βοᾶς = βγάζω κραυγές

βεβρῶτες (βιβρώσκω) = βεβρωκότες (αιτιολ. μτχ.) = επειδή έχουν γευτεί

ἀνδροφθόρου(=ἀνδρὸς φθαρέντος) αἵματος = αίμα σκοτωμένου

τούξαμαρτάνειν(=τὸ ἔξαμαρτάνειν) = το να κάνει κανείς λάθος

ἄβουλος = ανόητος

ἄνολβος = δυστυχής

ἀκέομαι-οὔμαι = θεραπεύω

ἀκίνητος = αμετάπειστος

αὐθαδία (αντί αὐθάδεια) = ισχυρογνωμοσύνη

σκαιότητ' ὄφλισκάνει = θεωρείται σκαιός, ανόητος

εἶκε τῷ θανόντι (αντικ.) = υποχώρησε στον νεκρό

1030 **κεντέω-ῶ = πληγώνω, χτυπώ**

ἀλκή = ένδειξη δύναμης

ἐπικτανεῖν (ἐπικτείνω) = να ξανασκοτώνεις

εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω (επιγραμματική έκφραση) = για το καλό σου σκέφτηκα, για το καλό σου και μιλώ

τὸ μανθάνειν εὖ λέγοντος (υποθ. μτχ.) = το να μαθαίνει κανείς από κάποιον που μιλάει σωστά

1033 ΚΡ. ἼΩ πρέσβυ, πάντες ὥστε τοξόται σκοποῦ
τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε, κούδὲ μαντικῆς

1035 ἄπρακτος ὑμῖν εἶμι, τῶν δ' ὑπαὶ γένους
ἐξημπόλημαι κάμπεφόρτισμαι πάλαι.

Κερδαίνειτ', ἐμπολάτε τὰπὸ Σάρδεων
ἤλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἴνδικὸν
χρυσόν· τὰφω δ' ἐκεῖνον οὐχὶ κρύψετε,

1040 οὐδ' ἦν θέλωσ' οἱ Ζηνὸς αἰετοὶ βορὰν
φέρειν νιν ἀρπάζοντες ἐς Διὸς θρόνους,
οὐδ' ὥς μίασμα τοῦτο μὴ τρέσας ἐγὼ
θάπτειν παρήσω κεῖνον· εὐ γὰρ οἶδ' ὅτι
θεοὺς μιαίνειν οὔτις ἀνθρώπων σθένει.

1045 Πίπτουσι δ', ὧ γεραιὲ Τειρεσία, βροτῶν

χοὶ πολλὰ δεινοὶ πτώματ' αἴσchr', ὅταν λόγους
αἴσχροὺς καλῶς λέγωσι τοῦ κέρδους χάριν.

TE. Φεῦ·

ἄρ' οἶδεν ἀνθρώπων τις, ἄρα φράζεται.

KP. Τί χρῆμα; ποῖον τοῦτο πάγκοινον λέγεις;

1050 TE. Ὅσω κράτιστον κτημάτων εὐβουλία;

KP. Ὅσωπερ, οἶμαι, μὴ φρονεῖν πλείστη βλάβη.

TE. Ταύτης σὺ μέντοι τῆς νόσου πλήρης ἔφυς.

KP. Οὐ βούλομαι τὸν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς.

TE. Καὶ μὴν λέγεις, ψευδῆ με θεσπίζειν λέγων.

1055 KP. Τὸ μαντικὸν γὰρ πᾶν φιλάργυρον γένος.

πρέσβυς = γέροντας

ὥστε (=ὥσπερ) = ὅπως, σαν

**πάντες...τοῦδε = η συντακτ. σειρά: πάντες τοξεύετε
τοῦδε ἄνδρὸς ὥσπερ τοξόται σκοποῦ (ενν.
τοξεύουσι)**

**κούδὲ...ὑμῖν εἶμι = και δεν είμαι αχτύπητος από σας
τους μάντεις**

ὑπαὶ = υπό

**τῶν δ' ὑπαὶ γένους = και από τη γενιά τους, τη
συντεχνία τους**

ἐξηπόλημαι (ρ. ἐξεμπολάομαι-ῶμαι) = ἔχω
πουληθεί ως εμπόρευμα

κάμπεφόρτισμαι = καὶ ἔμπεφόρτισμαι

(ἐμφορτίζομαι) = και ἔχω φορτωθεί ως εμπόρευμα

κερδαίνετ' (ε) = κερδίζετε

ἐμπολάετε (ἐμπολάω-ῶ) = εμπορευθείτε

τάφῳ (δοτ. τοπ.) δ' ἐκεῖνον οὐχὶ κρύψετε = εκείνον
ὅμως δε θα θάψετε

1040 οὐδ' ἦν θέλωσι...θρόνους = η συντακτ. σειρά :
οὐδ' ἦν θέλωσι οἱ αἰετοὶ Ζηνὸς φέρειν ἐς θρόνους
Διὸς ἀρπάζοντες νιν βορὰν

ἤλεκτρον = μείγμα ἀπὸ χρυσό και ἀργυρο

**μίασμα...κεῖνον = η συντακτ. σειρά : μὴ παρήσω ἐγὼ
θάπτειν κείνον τρέσας μίασμα τοῦτο = θα φοβηθῶ
εγὼ αυτό το μίασμα και θα επιτρέψω να θάψουν
εκείνον**

**χοῖ πολλὰ (αιτ. ποσοῦ) δεινοὶ (=καὶ οἱ πάνυ δεινοὶ) =
και οι παμπόνηροι**

**πίπτουσι πτώματα αἰσχροῦ(ᾶ) = πέφτουν πολύ άσχημα,
ξεπέφτουν άσχημα**

λόγους αἰσχροῦς = άσχημες σκέψεις

τοῦ κέρδους χάριν = για να κερδίσουν

**ἄρ' οἶδεν, ἄρα φράζεται = άραγε ξέρει, άραγε
αναλογίζεται**

τί χρῆμα = τι πράγμα

πάγκοινον = κοινό και συνηθισμένο

λέγεις = αντί ὃ λέγεις

1050 **εὐβουλία = ορθή σκέψη, σύνεση**

τῆς νόσου = δηλαδή της αφροσύνης

ἀντιλέγω κακῶς = κακολογῶ (ανταποδίδοντας βρισιά)

καὶ μὴν λέγεις (ενν. κακῶς) = και ὅμως βρίζεις

θεσπίζω = προφητεύω

τὸ μαντικὸν γένος = οι μάντεις

1056 ΤΕ. Τὸ δέ γε τυράννων αἰσχροκέρδειαν φιλεῖ.

ΚΡ. Ἄρ' οἴσθα ταγοὺς ὄντας ἂν λέγῃς λέγων;

ΤΕ. Οἶδ'· ἐξ ἐμοῦ γὰρ τήνδ' ἔχεις σώσας πόλιν.

ΚΡ. Σοφὸς σὺ μάντις, ἀλλὰ τὰδικεῖν φιλῶν.

1060 ΤΕ. Ὅρσεις με τὰκίνητα διὰ φρενῶν φράσαι.

ΚΡ. Κίνει, μόνον δὲ μὴ 'πὶ κέρδεσιν λέγων.

ΤΕ. Οὕτω γὰρ ἤδη καὶ δοκῶ τὸ σὸν μέρος.

ΚΡ. Ὡς μὴ 'μπολήσων ἴσθι τὴν ἐμὴν φρένα.

ΤΕ. Ἄλλ' εὖ γέ τοι κάτισθι μὴ πολλοὺς ἔτι

1065 τρόχους ἀμιλλητῆρας ἡλίου τελῶν,

ἐν οἷσι τῶν σῶν αὐτὸς ἐκ σπλάγχνων ἕνα

νέκυν νεκρῶν ἀμοιβὸν ἀντιδοὺς ἔση,

ἀνθ' ὧν ἔχεις μὲν τῶν ἄνω βαλῶν κάτω,

ψυχὴν τ' ἀτίμως ἐν τάφῳ κατώκισας,
1070 ἔχεις δὲ τῶν κάτωθεν ἐνθάδ' αὐτῶν θεῶν
ἄμοιρον, ἀκτέριστον, ἀνόσιον νέκυν.
ἼΩν οὔτε σοὶ μέτεστιν οὔτε τοῖς ἄνω
θεοῖσιν, ἀλλ' ἐκ σοῦ βιάζονται τάδε.
Τούτων σε λωβητῆρες ὑστεροφθόροι
1075 λοχῶσιν Ἄιδου καὶ θεῶν Ἐρινύες,
ἐν τοῖσιν αὐτοῖς τοῖσδε ληφθῆναι κακοῖς.

τὸ δ' ἐκ τυράννων (ενν. γένος) = οι τύραννοι

**ἄρ' οἴσθα...λέγων; = η συντακτ. σειρά : ἄρ' οἴσθα
λέγων ταγοὺς ὄντας ἃ ἄν λέγῃς = άραγε ξέρεις πώς
όσα λες τα λες σε αρχηγούς**

ἔχεις σώσας (=σέσωκας) = έχεις σώσει

1060 ὄρσεις (μέλλ. του ὄρνυμι) με = θα με
αναγκάσεις

τάκίνητα = τα άρρητα, τα κρυφά, τα μυστικά

διὰ φρενῶν = μες στην ψυχή μου

οὕτω (ενν. ἐπὶ κέρδεσιν) γὰρ ἤδη καὶ δοκῶ (ενν. λέξειν) τὸ σὸν μέρος = ἔτσι, πραγματικά νομίζω ὅτι θα μιλήσω ὅσον αφορά ἐσένα (δηλ. θα μιλήσω για δικό σου κέρδος, για δική σου ωφέλεια)

ὡς μὴ (ἐ)μπολήσων = ὅτι δε θα εξαγοράσεις

τὴν ἐμὴν φρένα = τη σκέψη μου, την απόφασή μου

μὴ τελῶν (κτγρμ. μτχ.) = ὅτι δε θα συμπληρώσεις, δε θα δεις

τρόχους ἀμιλλητῆρας ἡλίου = πολλά γυρίσματα του ἡλίου (ημέρες)

ἐν οἷσι = εντός των οποίων, όπου

ἀμοιβὸν ἀντιδοὺς ἔσῃ = ως ἀντάλλαγμα θα ἔχεις
δώσει σε ἀνταπόδοση

ἀνθ' ὧν (=ἀντὶ τούτων ὅτι) = γιατί

ἔχεις μὲν (τινα) τῶν ἄνω βαλὼν κάτω = ἔχεις ρίξει
στον τάφο ἓνα ἀπὸ τοὺς ζωντανούς

ψυχὴ = ζωὴ, ζωντανὸς ἄνθρωπος

κατοικίζω = βάζω κάποιον να κατοικήσει

ἔχεις δέ (τινα) = ἐνῶ κρατᾶς ἓνα

1070 τῶν κάτωθεν θεῶν (γεν. κτητ.) = που ἀνήκει
στους θεοὺς τοῦ κάτω κόσμου

ἄμοιρος (ενν. τιμῶν) = στερημένος από νεκρικές τιμές

ἄκτέριστος = χωρίς κτερίσματα (νεκρικά δώρα)

ἄνόσιος = ανεξάγνιστος

ῶν (ουδ. γένους) = σε όλα αυτά (αναφέρεται στους στ. 1069-70)

οὔτε σοὶ μέτεστιν οὔτε... = ούτε συ έχεις δικαίωμα ούτε...

ἐκ σοῦ (ποιητ. αίτιο) = από σένα

βιάζονται τάδε = αυτά γίνονται αυθαίρετα

τούτων (γεν. της αιτίας) = γι' αυτά

λωβητήρ (<λωβῶμαι) = καταστροφέας, ολέθριος

ὑστεροφθόρος = αυτός που τιμωρεί μετά την πράξη

λοχάω-ῶ = ενεδρεύω, παραμονεύω

ληφθῆναι (απαρ. αποτελ.) = ώστε να τυλιχτείς, να εμπλακείς

1077 Καὶ ταῦτ' ἄθρησον εἰ κατηργυρωμένος
λέγω· φανεῖ γὰρ οὐ μακροῦ χρόνου τριβή,
ἀνδρῶν γυναικῶν σοῖς δόμοις κωκύματα.

1080 Ἐχθρα δὲ πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις,
ὄσων σπαράγματ' ἢ κύνες καθήγνισαν,
ἢ θῆρες, ἢ τις πτηνὸς οἰωνὸς, φέρων
ἀνόσιον ὄσμήν ἐστιοῦχον ἐς πόλιν.

Τοιαῦτά σου, λυπεῖς γάρ, ὥστε τοξότης

1085 ἀφῆκα θυμῷ καρδίας τοξεύματα
βέβαια, τῶν σὺ θάλπος οὐχ ὑπεκδραμῆ.

Ἦ παῖ, σὺ δ' ἡμᾶς ἄπαγε πρὸς δόμους, ἵνα
τὸν θυμὸν οὔτος ἐς νεωτέρους ἀφῆ,
καὶ γνῶ τρέφειν τὴν γλῶσσαν ἡσυχαιτέραν

1090 τὸν νοῦν τ' ἀμείνω τῶν φρενῶν ἢ νῦν φέρει.

ΧΟ. Ἄνῆρ, ἄναξ, βέβηκε δεινὰ θεσπίσας·
ἐπιστάμεσθα δ', ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ
τήνδ' ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα,
μή πώ ποτ' αὐτὸν ψεῦδος ἐς πόλιν λακεῖν.

1095 **ΚΡ.** Ἔγνωκα καὐτὸς καὶ τάρασσομαι φρένας·
τό τ' εἵκαθεῖν γὰρ δεινόν, ἀντιστάντα δὲ
ἄτη πατάξαι θυμὸν ἐν δεινῷ πάρα.

ἀθρέω-ῶ = παρατηρώ

κατηργυρωμένος = πληρωμένος

τριβή = παρέλευση, διάστημα

1080 **ἔχθρα (=ἐχθρικῶς) = με εχθρικές διαθέσεις**

σπαράγματα = σπαραγμένα μέλη

καθήγνισαν (σαρκαστικά) = εκπλήρωσαν το καθήκον

πτηνὸς οἰωνὸς = ὄρνιο

ἔστιοῦχος πόλις (=ἱεράς ἐστίας ἔχουσιν) =

προγονική πόλη

ἀφῆκα = ἔριξα

θυμῶ = από θυμό

καρδίας τοξεύματα βέβαια = κατάκαρδα βέλη
εύστοχα, αλάθευτα

οὐχ ὑπεκδραμῆ (ὑπεκθέω) = δε θα ξεφύγεις

τρέφειν = αντί ἔχειν

ἡσυχαιτέραν = πιο ἡσυχη (συγκρατημένη)

τὸν νοῦν τῶν φρενῶν = τις σκέψεις

1090 **ἀμείνω ἢ νῦν φέρει. = καλύτερο απ' ὅ,τι ἔχει**
τώρα

θεσπίζω = μαντεύω, προφητεύω

**ἔξ ὄτου λευκὴν ἐγὼ τήνδ' ἐκ μελαίνης
ἀμφιβάλλομαι τρίχα = αφότου ἐγίναν ἄσπρα τα
μαλλιά που σκεπάζουν το κεφάλι μου ενώ κάποτε
ἦταν μαύρα, δηλ. από τον καιρό που γέρασα
μή λακεῖν (ἀόρ. β' του λάσκω) = ὅτι δεν εἶπε
τό τ' εἵκαθεῖν (ἀόρ. β' του εἴκω) = το να υποχωρήσω
πατάξαι θυμὸν ἄτη = να χτυπήσω την ψυχή μου με
συμφορὰ
ἐν δεινῷ πάρα (=πάρεστιν) = υπάρχει κίνδυνος,
φόβος**

1100 ΧΟ. Ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρυχος στέγης
ἄνες, κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον.

ΚΡ. Καὶ ταῦτ' ἐπαινεῖς καὶ δοκεῖς παρειαθεῖν;

ΧΟ. Ὅσον γ', ἄναξ, τάχιστα· συντέμνουσι γὰρ
θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι.

1105 ΚΡ. Οἴμοι· μόλις μὲν, καρδίας δ' ἐξίσταμαι
τὸ δρᾶν· ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον.

ΧΟ. Δρᾶ νυν τάδ' ἐλθὼν μηδ' ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε.

ΚΡ. Ὡδ' ὡς ἔχω στείχοιμ' ἄν· ἴτ' ἴτ' ὀπάονες,
οἷ τ' ὄντες οἷ τ' ἀπόντες, ἀξίνας χεροῖν

1110 ὀρμᾶσθ' ἐλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον.

**Ἐγὼ δ', ἐπειδὴ δόξα τῆδ' ἐπεστράφη,
αὐτός τ' ἔδησα καὶ παρῶν ἐκλύσομαι·
δέδοικα γὰρ μὴ τοὺς καθεστῶτας νόμους
ἄριστον ἢ σώζοντα τὸν βίον τελεῖν.**

1100κατῶρυξ στέγη = στεγασμένο ὄρυγμα, υπόγειο
δωμάτιο

ἄνες (ἀνίημι) = ἄφησε να βγει, ἄφησε ελεύθερη

προκείμενος = εκτεθειμένος, ἐκθετος (νεκρός)

ἐπαινῶ = ἐπιδοκιμάζω, συμβουλεύω

συντέμνουσι (ενν. τὴν ὁδὸν) = συντομεύουν τον
δρόμο, προφταίνουν

κακόφρονες = ἀντί : κακῶς φρονοῦντες =
ξεροκέφαλοι

ποδώκεις = ταχύποδες, γοργοπόδαρες

**μόλις καρδίας ἐξίσταμαι = με δυσκολία εγκαταλείπω
την απόφασή μου**

**ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον = αλλά δεν πρέπει να
μάχεται κανείς με την ἀνάγκη**

**μηδ' ἐπ' ἄλλοισιν τρέπε = αντί : μηδ' ἐπίτρεπε
(=αφήνεις) ἄλλοισιν (ενν. δρᾶν)**

**στείχοιμ' ἄν (το ἄν εκφράζει ἀπόφαση) = πηγαίνω, θα
πάω**

ἴτ' ἴτ' ὀπάονες = εμπρός, εμπρός, ἀκόλουθοι

**οἷ τ' ὄντες οἷ τ' ἀπόντες = παρόντες και ἀπόντες
(όλοι ανεξαιρέτως)**

ἐπόψιος τόπος = τόπος ψηλός, ολοφάνερος

1110 δόξα ἐπεστράφη τῆδ' (ε), = η γνώμη ἐκλινε
προς τα εδῶ, ἀλλάξα την ἀπόφασή μου

**παρὼν ἐκλύσομαι = αυτοπροσώπως (δηλ. ο ἴδιος) θα
την ελευθερώσω**

**οἱ καθεστῶτες νόμοι (= ὅ,τι καί τῶν θεῶν νόμιμα) =
οι νόμοι που ισχύουν ἀπό παλιά**

τελῶ τὸν βίον = περνῶ τη ζωή μου

στροφή α´

1115 Πολυώνυμε, Καδμείας ἄγαλμα νύμφας
καὶ Διὸς βαρυβρεμέτα
γένος, κλυτὰν ὅς ἀμφέπεις
Ἴταλίαν, μέδεις δὲ
παγκοίνοις, Ἐλευσινίας

1120 Δηοῦς ἐν κόλποις, ὦ Βακχεῦ,
Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν
ναιετῶν παρ' ὑγροῖς
Ἴσμηνοῦ ρείθροις, ἀγρίου τ'

1125 ἐπὶ σπορᾷ δράκοντος·

σὲ δ' ὑπὲρ διλόφου πέτρας στέροψ ὄπωπε
λιγνύς, ἔνθα Κωρύκiai
στείχουσι νύμφαι Βακχίδες,
1130 Κασταλίας τε νᾶμα.

Καί σε Νυσαίων ὀρέων
κισσήρεις ὄχθαι χλωρά τ' ἀ-
κτὰ πολυστάφυλος πέμπει,
ἀμβρότων ἐπετᾶν
εὐαζόντων Θηβαΐας
1135 ἐπισκοποῦντ' ἀγυιάς·

τὰν ἕκ παῖσαι τιμᾶς
ὑπερτάταν πόλεων
ματρὶ σὺν κεραυνία·

1140 καὶ νῦν, ὡς βιαίας ἔχεται
πάνδαμος πόλις ἐπὶ νόσου,
μολεῖν καθαρσίῳ ποδὶ Παρνασίαν
1145 ὑπὲρ κλιτύν, ἧ στονόεντα πορθμόν.

Ἴὼ πῦρ πνειόντων
χοράγ' ἄστρων, νυχίων
φθεγγμάτων ἐπίσκοπε,

παῖ Διὸς γένεθλον, προφάνηθ'
1150 ὦναξ, σαῖς ἅμα περιπόλοις
Θυΐαισιν, αἶ σε μαινόμεναι πάννουχοι
χορεύουσι τὸν ταμίαν Ἴακχον.

1115 ΧΟ. Πολυσήμαντε, χαρά των ομματιών
της νύφης απ' τη Θήβα, σπορά του Δία
που βροντά κι αστράφτει· την ξακουστή
που σκέπεις Ιταλία· που βασιλεύεις
στους αγρούς της Ελευσίνας, στα πανηγύρια

1120 της Δηώς, Βάκχε,
που κατοικείς στη Θήβα, τη μάνα πόλη
των Βακχών, κοντά στο ρέμα του Ισμηνού,
εκεί κοντά που σπάρθηκαν
του Δράκου τ' άγρια δόντια.

Της δάδας ο λαμπρός καπνός
στο βράχο με τις δυο κορφές σ' αντίκρισε·
εκεί που σεργιανούν βακχεύοντας οι νύμφες οι
Κωρύκιες·

1130 εκεί που ρέει το νερό της Κασταλίας κρήνης.

Από της Νύσας τα βουνά μαζί σου κατηφόρισαν
οι λόφοι του κισσού, τα περιγιάλια τα χλωρά
με τα πολλά σταφύλια και πάνε συντροφιά σου,
όταν στης Θήβας τα σοκάκια τριγυρνάς

1135 κι όταν τραγούδια θεϊκά

Λαλούν οι γλεντοκόποι.

Απ' όλες πιο πολύ

την αγαπάς την πόλη σου

και τη μητέρα σου την αστραποκαμένη.

Τώρα που ξαφνικός λοιμός μέσα στην πόλη

σέρνεται, ροβόλα τις πλαγιές του Παρνασσού

ή τα στενά περάσματα του πόντου που βουίζουν

κι έλα με το καλό ποδαρικό να μας γιατρέψεις.

Χορευταρά, στων αστεριών
το πυρωμένο χοροστάσι, και χαροκόπε
στα νυχτερινά παραμιλήματα,
βλαστάρι του Διός παιδί, πρόβαλε,
βασιλιά μου, με τις Θυιάδες τις συντρόφισσες,
που ξενυχτούν αλλοπαρμένες στο χορό
1154 για σένα, τον αφέντη τους, το Βάκχο.
(Μπαίνει ένας αγγελιαφόρος.)

ΠΕΜΠΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (988-1114)

Η είσοδος του Τειρεσία δεν προαναγγέλλεται. Ο μάντης έρχεται μόνος του, με δική του πρωτοβουλία. Μπαίνει από τη δεξιά πάροδο. Φορεί ιερατική στολή και κρατεί ραβδί. Ένα μικρό παιδί κατευθύνει τα βήματά του. Η επιβλητική του εμφάνιση, η αργή κίνησή του, η σιωπή του, μέχρι να φτάσει στο κέντρο της σκηνής, αφήνουν να πλανιέται μια αδιόρατη αίσθηση απειλής. Καταγγέλλει την τακτική του βασιλιά. Οργισμένος ο Κρέων στρέφεται και εναντίον του ερμηνευτή της θέλησης των θεών.

Α΄ Σκηνή : στ. 988-1090. Πρόσωπα : Κρέων-Τειρεσίας-Χορός

988 Θήβης ἄνακτες · κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο προσφωνεῖ τοὺς γέροντες τοῦ χοροῦ ὁ Τειρεσίας (πρβλ. καὶ στ. 843, 940). Πῶς προσφωνεῖ τοὺς γέροντες ὁ Κρέων;

988 - 990 ἤκομεν...πέλει· στη συνέχεια θα αποδειχθεῖ ὅτι ὁ μάντης κατέχει τὴν ἀλήθεια, τὴν ὁποία δὲν ἀντιλαμβάνεται ὁ Κρέων. Τα ζεύγη ὄραση-ἀγνοία, τυφλότητα-γνώση ἀποτελοῦν συνηθισμένο θεατρικὸ θέμα τοῦ Σοφοκλή. Γενικότερα ἡ τυφλότητα ὡς θέμα ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ φθάνει μέχρι τὸν

Σοφοκλή. Εντοπίζεται ακόμη στο ινδικό δράμα και στο αγγλικό ελισαβετιανό θέατρο (βασιλιάς Ληρ).

991 τί δ' ἔστιν... νέον; στο θέατρο του Σοφοκλή ο πραγματικά μοναδικά σοφός είναι ο μάντης Τειρεσίας. Η Αθηνά, σύμφωνα με τον μύθο, του στέρησε το φως, επειδή την είδε γυμνή. Του έδωσε όμως το χάρισμα της μαντείας. Του καθάρισε τ' αφτιά, για να καταλαβαίνει τη γλώσσα των πουλιών και του χάρισε ραβδί από αγριοκερασιά, για να περπατά χωρίς να βλέπει. Η απροσδόκητη παρουσία του Τειρεσία ταραάζει και γεμίζει αγωνία τον Κρέοντα.

993 οὐκουν... φρενός · ο βασιλιάς εκφράζει την υποταγή του στον εκφραστή της θείας βούλησης.

995 ἔχω πεπονθῶς...ὀνήσιμα· εννοεί τη νίκη των Θηβαίων κατά των Αργείων, μετά τη θυσία του Μεγαρέα, γιου του Κρέοντα. Τη θυσία είχε συστήσει ο Τειρεσίας.

996 φρόνει...τύχης · ο Σοφοκλής επιστρατεύει το τέχνασμα της προειδοποίησης. Στην Οδύσσεια οι θεοί προειδοποιούν τον Αίγισθο, στον Προμηθέα Δεσμώτη ο Ερμής τις Ωκεανίδες κ.ά. Η προειδοποίηση απαλλάσσει τους θεούς από την ευθύνη για όσα συμβούν. Η ευθύνη μεταπίπτει στους ώμους των ανθρώπων. Έτσι υπάρχει μια εύλογη ερμηνεία της συμφοράς και αποκαλύπτεται ταυτόχρονα ένας βαθμός φιλανθρωπίας των θεών προς τους θνητούς.

997 τί δ' ἔστιν...στόμα · είναι φανερή η ταραχή του Κρέοντα. Βασιλιάς και θεατές περιμένουν με αγωνία τις εξηγήσεις του μάντη.

998 γνώση...κλύων · αρχίζει η μακρά διήγηση του Τειρεσία.

999 θᾶκον...ὄρνιθοσκόπον · κατά τον αρχαίο σχολιαστή ὄρμος καὶ ἔδρα, ὅπου πάντα ὄρνεα προέρχονται. Το ορνιθοσκοπείο του Τειρεσία υπήρχε μέχρι τα χρόνια του περιηγητή Πausανία (IX, 16,1).

1001 - 1004 ἀγνώτ' ἀκούω...ἄσημος ἦν · γεμάτη μυστηριακή φρίκη η διήγηση του Τειρεσία αποκαλύπτει τα φοβερά σημάδια της οιωνοσκοπίας.

1005 - 1011 εὐθύς δὲ...πιμελῆς · η πυρομαντεία βασίζεται στη μελέτη της καύσης των οστών των σφαγίων που θυσιάζονται και στο είδος του καπνού κατά τη διάρκεια της ζωοθυσίας. Τα σημάδια της θυσίας, που φανερώνει το παιδί στον Τειρεσία, είναι σαφή : οι θεοί αρνούνται τη θυσία.

1014 ἔμοι γὰρ...ἄλλοις · τον μάντη καθοδηγεί το παιδί και τον βασιλιά ο μάντης. Η τύχη του Κρέοντα στην ουσία αποκαλύπτεται από την καθοδήγηση του παιδιού. Το ειρωνικό αυτό συνταίριασμα αποτελεί δεινό πλήγμα στην αλαζονεία του Κρέοντα.

1015 καὶ ταῦτα...πόλις · ο Τειρεσίας δε διστάζει να καταγγείλει τον Κρέοντα. Εξαιτίας της ισχυρογνωμοσύνης του η πόλη υποφέρει.

1016 - 1022 βωμοὶ γὰρ...λίπος · οι βωμοὶ μολύνθηκαν ἀπὸ τις κατασπαραγμένες σάρκες του Πολυνείκη. Τα πουλιὰ αρνούνται προφητεία, γιατί ἔχουν γευθεῖ το αἷμα του νεκροῦ. Η φρίκη συμπορεύεται με την ηθική διαμαρτυρία. Οι θεατές, παράλληλα με αὐτά που ακοῦν, αναπλάθουν με τη φαντασία τους και ὅσα συμβαίνουν στον εξωσκηνικό χώρο.

1023 - 1027 τοῦτ' οὔν...πέλει · ο Τειρεσίας δεν εἶναι οργισμένος με τον Κρέοντα. Τον συμβουλεύει με

πατρική στοργή· ο Κρέων πρέπει να σκεφθεί λογικά και να θάψει τον Πολυνείκη.

1028 - 1032 αὐθαδία του...φέρει · ο Τειρεσίας τελειώνει με γνωμικό. Ο λόγος του είναι σύμφωνος με το αξίωμα, το κύρος και το ήθος του.

1033 - 1036 ὦ πρέσβυ...πάλαι · η βίαιη αντίδραση του Κρέοντα εκφράζεται παραστατικά με την εικόνα του τοξότη. Η βιαιότητα αυτή εκτρέπει τον βασιλιά σε βαρύτερες ὑβρεις για τον Τειρεσία.

1037 - 1039 κερδαίνειτ'...χρυσόν · συνηθισμένη κατηγορία εναντίον των μάντεων (πρβλ. Οιδ. Τύρ., 388-389). Τονίζεται μάλιστα από τον Κρέοντα και το είδος της δωροδοκίας : ἤλεκτρο από τον Τμώλο της

Μ. Ασίας και χρυσός από την Ινδία (πρβλ. Ηροδ. 3, 94).

1039 - 1044 τάφω δ'...σθένει · η δράση του επεισοδίου κορυφώνεται με την ὕβριν του Κρέοντα που αποδεικνύεται ανοιχτά «θεομάχος». Η αναφορά του Κρέοντα είναι λογικοφανής, αποτελεί όμως παράβαση του ηθικού νόμου που απαιτεί να θάπτονται οι νεκροί.

1045 - 1047 πίπτουσι...χάριν· με γνωμικό τελειώνει και ο Κρέων τον λόγο του, υποστηρίζοντας την αρχική του θέση. Γενικά η δράση του επεισοδίου ακολουθεί δύο άξονες. Στον πρώτο, τη μακρά περίοδο των αγαθών σχέσεων ανάμεσα στον βασιλιά και τον μάντη

διαδέχεται η οξεία σύγκρουση (πρβλ. Οιδ. Τύρ., Φοίνισσαι). Στον δεύτερο άξονα λειτουργούν παράλληλα δύο σκηνικοί χρόνοι : αυτός που ενσωματώνει γεγονότα που φαίνονται (σύγκρουση Κρέοντα-Τειρεσία) και αυτός που υποβάλλει στη φαντασία των θεατών τα γεγονότα που δεν φαίνονται.

1048 - 1050 Με τη στιχομυθία που ακολουθεί παρακολουθούμε μια έντονη λογομαχία με γνωρίσματα την ειρωνεία, τον χλευασμό, τις έξυπνες επινοήσεις. Η δραματική ένταση κορυφώνεται. Στην αρχή ο Τειρεσίας μιλάει με πίκρα και αγανάκτηση για τα λόγια του Κρέοντα· ωστόσο δεν εκφράζεται άμεσα, αλλά σε τρίτο πρόσωπο και με γνωμικό για την αφροσύνη των ανθρώπων.

1052 ταύτης... πλήρης ἔφυς · στον χλευασμό και την πρόκληση του Κρέοντα ο μάντης επιτίθεται· χρησιμοποιώντας μεταφορά χαρακτηρίζει ευθέως τον Κρέοντα ως άμυαλο.

1053 οὐ βούλομαι τὸν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς· ισχυρισμός που δεν επιβεβαιώνεται, γιατί ο Κρέων και ψεύτη ἔμμεσα αποκάλεσε τον μάντη και για φιλοχρηματία θα τον κατηγορήσει (στ. 1055).

1056 τὸ δ' ἐκ τυράννων... φιλεῖ · πληρωμή με ακριβότερο νόμισμα. Στη φιλαργυρία των μάντεων αντιτάσσει ο Τειρεσίας την αισχροκέρδεια των τυράννων που αυθαιρετούν ή και αδικούν. Η

αισχροκέρδεια του Κρέοντα φαίνεται από τις αποφάσεις του που έχουν ισχύ νόμου.

1057 - 1058 ἄρ' οἴσθα...πόλιν · στην αμηχανία του ο Κρέων προβάλλει την εξουσία, αλλά ο μάντης του υπενθυμίζει ότι αυτός τον βοήθησε να σώσει την πόλη. Πρόκειται για την υπόδειξη του Τειρεσία στον Κρέοντα να θυσιάσει τον γιο του Μεγαρέα, για να σωθεί η Θήβα.

1060 - 1063 ὄρσεις με...φρένα· στη νέα πρόκληση του Κρέοντα ο Τειρεσίας απειλεί με αποκαλύψεις. Η σκηνή θυμίζει παρόμοιο διάλογο Τειρεσία - Οιδίποδα Τυράννου στην ομώνυμη τραγωδία (στ. 334-379). Οι υποψίες του Κρέοντα για το κίνητρο του μάντη

συνιστούν τραγική πλάνη που φέρνει στους θεατές τὴν ἀπὸ τῆς τραγωδίας ἡδονήν.

1064 - 1071 ἀλλ' εὖ γέ τοι κάτισθι...νέκυν · ο μονόλογος-προφητεία του Τειρεσία αποτελεί, κατὰ τον Bowra, τὸ τέχνασμα τῆς προειδοποίησης. Ὅπως και προηγουμένως (στ. 998-1032) με τὴν προειδοποίηση οἱ θεοὶ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ κάθε ευθύνη. Ο Κρέων οφείλει νὰ μέμφεται τὸν εαυτό του για τὴν τιμωρία που θα υποστεί.

1065 τρόχους ἀμιλλητῆρας ἡλίου · τροχιές του ἡλίου που ἡ μια διαδέχεται τὴν ἄλλη. Ἡ ποιητικὴ περίφραση εἶναι μεταφορικὴ ἀπὸ τὶς αρματοδρομίες.

1066 - 1071 ἕνα νέκυν...ἀνόσιον νέκυν · ο Κρέων θα χάσει τον Αίμονα, σαν αντάλλαγμα για την Αντιγόνη, που έθαψε ζωντανή, και τον Πολυνείκη, που άφησε άταφο και τον στέρησε από τις καθιερωμένες νεκρικές τιμές.

1072 - 1076 ὦν οὔτε σοί...κακοῖς · οι πράξεις του Κρέοντα συνιστούν ὕβρη, γιατί ανέτρεψαν τη φυσική τάξη. Οι Ερινύες, που είναι βοηθοί της Δίκης, θα παγιδεύσουν τον Κρέοντα και οι θεοί τόσο του επάνω όσο και του κάτω κόσμου θα πάρουν εκδίκηση, γιατί ο Κρέων προσέβαλε τους ακατάλυτους νόμους τους.

1077- 1083 καὶ ταῦτ' ἄθρησον...ἔς πόλιν · ο μάντης ἔμμεσα προφητεύει τις συμφορές που θα πλήξουν και την οικογένεια του Κρέοντα και τη Θήβα.

1079 ἀνδρῶν γυναικῶν κωκύματα · εννοεί την αυτοκτονία του Αίμονα και της Ευρυδίκης.

1080 - 1083 ἔχθρα δὲ...ἔς πόλιν · υπονοούνται διαμάχες και συγκρούσεις. Τα άταφα πτώματα αποτελούν εστία μόλυνσης, φυσικής και ηθικής. Ο κανόνας είναι γενικός : το Άργος, που έχει άταφους τους νεκρούς του, αλλά και οι γειτονικές πόλεις, που κινδυνεύουν από τη μόλυνση, θα κινηθούν εναντίον της Θήβας.

1084 - 1086 τοιαῦτά σου...οὐχ ὑπεκδραμῆ · ο
Τειρεσίας με δηκτική διάθεση ειρωνεύεται τα λόγια
του Κρέοντα (στ. 1033-1034). Τα συναισθήματα
εκδικητικότητας οφείλονται στην ψυχολογία του
μάντη, που το κύρος του έχει αμφισβητήσει ο Κρέων.

1089 - 1090 καὶ γνῶ τρέφειν... ἢ νῦν φέρει · «Αυτά
τα τελευταία λόγια του μάντη συνοψίζουν την
προειδοποίησή του, την ανάγκη για υγιή σκέψη. Αν ο
άνθρωπος δεν το βρει αυτό για χάρη του εαυτού του,
οι θεοί θα τον εξαναγκάσουν να το κάμει παρά τη
θέλησή του» (Bowra).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1** Ο Τειρεσίας αγωνίζεται να μεταβάλει τη στάση του Κρέοντα. Ποιες άλλες προσπάθειες είχαν προηγηθεί;
- 2** Ποιο είναι το ήθος του μάντη;
- 3** Ποια είναι η διάρθρωση της μαντείας (στ. 398-1032) του Τειρεσία.
- 4** Ποια απήχηση νομίζετε ότι είχε στους θεατές η μαντεία του Τειρεσία;

5 Πώς εξασφαλίζει ο ποιητής την παραστατικότητα της αφήγησης του μάντη (στ. **999-1022**);

6 Ο Τειρεσίας συμβουλεύει τον Κρέοντα :

α. να υποχωρήσει	☐
β. να παραμείνει σταθερός στις απόψεις του	☐
γ. να προβεί σε κάποια άλλη ενέργεια	☐

Να σημειώσετε με Χ τη σωστή απάντηση.

7 Να περιγράψετε την αντίδραση του Κρέοντα στη μαντεία του Τειρεσία.

8 Τὸ μανθάνειν...φέρει (στ. 1031-1032): Να χαρακτηρίσετε τον υποθετικό λόγο και να τον τρέψετε στα άλλα είδη.

9 Να εξηγήσετε τους χρόνους των ρημάτων, με τους οποίους περιγράφονται τα αποτελέσματα της μαντείας (στ. 998-1014).

10 ἄνολβος, ἄβουλος, ἀκίνητος : είναι σύνθετα ή απλά τα επίθετα; Χρησιμοποιούνται σήμερα;

11 Σημειώστε X στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο της πρότασης είναι σωστό ή λανθασμένο.

α. φρόνησον (στ. 1023) : είναι προστακτική	Σωστό ☐
	Λάθος ☐

β. τούξαμαρτάνειν (στ. 1024) : είναι έναρθρο απαρέμφατο	Σωστό ☐ Λάθος ☐
γ. πρέσβυ (στ. 1033) : είναι ουσιαστικό	Σωστό ☐ Λάθος ☐

δ. άπρακτος (στ. 1035) : είναι επίθετο	Σωστό ☐
	Λάθος ☐

12 Ποια είναι η σημασία της προφητείας του Τειρεσία για την εξέλιξη του μύθου;

13 Σημειώστε με Χ τη σωστή απάντηση :
Ο Κρέων, κατά τον Τειρεσία, παραβίασε τη φυσική και ηθική τάξη, διότι :

α. δεν επέτρεψε να ταφεί ο Πολυνείκης

β. έκλεισε ζωντανή σε τάφο την Αντιγόνη, χωρίς να την δικάσει

γ. συντρέχουν και οι δύο προηγούμενοι λόγοι

14 ἔχθρα δὲ...ἔς πόλιν (στ. 1080-1083) : Σε ποιες πόλεις αναφέρεται ο μάντης και ποιο είναι το νόημα των λόγων του;

15. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς και ονοματικούς τύπους στον άλλο αριθμό :
οἶσθα, ἴσθι, φανεῖ, βιάζονται, ἀφῆ, γνῶ, κύνες, κέρδεσιν, πλήρης.

16 Να βρείτε στην προφητεία του Τειρεσία (στ. 998-1032) τους εμπρόθετους προσδιορισμούς και να τους χαρακτηρίσετε συντακτικώς.

Β' Σκηνή : στ. 1091-1114. Πρόσωπα : Κρέων-Χορός.

Ενώ αποχωρεί ο μάντης από τη δεξιά πάροδο, ο Κρέων συνομιλεί με το χορό· η ταραχή του είναι φανερή. Ο χορός εγκαταλείπει τη μετριοπάθεια και με τόλμη συμβουλεύει τον αμήχανο βασιλιά.

1092 - 1093 ἔξ ὄτου λευκὴν ἔκ μελαίνης τρίχα ἀμφιβάλλομαι · δηλαδή ἀπὸ τὰ νιάτα μου ὡς τὰ γηρατεία μου.

1095 - 1097 ἔγνωκα...ἐν δεινῷ πάρα · οἱ προφητείες τοῦ Τειρεσία (στ. 998-1032) ὁδηγοῦν τὸν Κρέοντα σὲ μεταστροφή· ὡστόσο τὸ δίλημμά του εἶναι δικαιολογημένο : ταλαντεύεται ἀνάμεσα στὸν φόβο τῆς ντροπῆς καὶ στὸν φόβο τῆς συμφορᾶς. Ὁ Κρέων μεταπίπτει βαθμιαία σὲ τραγικὸ πρόσωπο.

1098 εὐβουλίας δεῖ· ὁ χορὸς συνιστᾶ στὸν Κρέοντα ὅ,τι καὶ ὁ Τειρεσίας, δηλαδή νὰ σκεφτεῖ σωστά.

1100 - 1101 ἔλθων κόρην...τάφον · ἡ συμβολή του

χορού είναι να ελευθερώσει την Αντιγόνη και να θάψει τον Πολυνείκη. Ο Κρέων όμως αντιστρέφει τη σειρά, πράγμα που θ' αποδειχθεί μοιραίο.

1105 - 1106 οἴμοι...οὐχὶ δυσμαχητέον · είναι χαρακτηριστική η κατάρρευση του εγωισμού του Κρέοντα· υποχρεώνεται από την ανάγκη να κάνει ο ίδιος ό,τι είχε απαγορεύσει να κάνουν οι άλλοι.

1110 ἐλόντες εἰς ἐπόπιον τόπον · ο Κρέων δείχνει τον τόπο που βρισκόταν άταφο το πτώμα του Πολυνείκη.

1111 - 1114 ἐγὼ δ'...τὸν βίον τελεῖν · με την ήττα του ο Κρέων αναγνωρίζει ότι οι καθεστῶτες νόμοι, τους οποίους πρέπει καθένας να τηρεί, είναι κάτι

διαφορετικό από τους προκειμένους νόμους, δηλ. τις εφήμερες διαταγές, που με τόσο πείσμα είχε προβάλει νωρίτερα ο ίδιος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Πώς δικαιολογείται η απρόοπτη μεταμέλεια του Κρέοντα;

2 Ποιο είναι το δίλημμα του Κρέοντα και πώς διαγράφεται το ήθος του;

- 3** Ποιος είναι ο ρόλος του χορού σ' αυτή τη σκηνή;
- 4** Πώς φαντάζεστε τη σκηνή αυτή από την άποψη της οπτικής της διάστασης (όψη-σκηνική δράση);

5 Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις και τις φράσεις κατά σημασιολογικά ζεύγη :

α. ἄνες	1. άμυαλος
β. ἐπόψιος	2. λευτέρωσε
γ. κακόφρων	3. εμπρός ακόλουθοι
δ. ἴτ' ὀπάονες	4. φανερός

6 Να βρείτε στους στίχους 1100-1114 τις επιρρηματικές μετοχές και να τις χαρακτηρίσετε συντακτικώς.

ΠΕΜΠΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (1115-1153)

(υπόρχημα)

Το υπόρχημα είναι ένα χαρούμενο τραγούδι που συνοδεύεται με χορευτικές κινήσεις. Ο χορός σε δύο στροφικά συστήματα υψώνει χαρμόσυνο ύμνο προς τον Βάκχο και τον παρακαλεί να λυτρώσει τη Θήβα και να φέρει τη χαρά. Ο Σοφοκλής δημιουργεί με το χορικό ατμόσφαιρα τραγικής παρέκτασης, δηλαδή κατάσταση γεμάτη χαρά και ελπίδες για αίσια λύση του δράματος, πριν από τη φρίκη της καταστροφής που θ' ακολουθήσει.

Α' Σύστημα

στροφή α'

1115 - 1122 Πολυώνυμε...ῶ Βακχεῦ

(Πολυσήμαντε...Βάκχε)· ο Διόνυσος είχε πολλά ονόματα : Βάκχος, Ίακχος, Βρόμιος, Λυαίος, Ζαγρεύς, κ.ά

1115 Καδμείας νύμφας ἄγαλμα (χαρὰ των ομματιῶν της νύμφης απ' τη Θήβα)· ευρύτατα ήταν τα όρια της επικράτειας του Βάκχου. Η Ιταλία, κυρίως η Μεγάλη Ελλάδα, ήταν ονομαστή για τ' αμπέλια της που κατά τη μυθολογία πρώτοι οι Σειληνοί, ακόλουθοι του Βάκχου, καλλιέργησαν σ' αυτά τα μέρη.

1122 - 1125 Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν (που κατοικεῖς στη Θήβα, τη μάνα πόλη των Βακχῶν)· οι Βάκχες ἢ Μαινάδες, που ακολουθούσαν τον Διόνυσο, είχαν ἔδρα τους τη γενέτειρα του Διονύσου, τη Θήβα.

1124 Ἴσμηνοῦ· θεοποιημένος ποταμός που πηγάζει ἀπὸ τον ομώνυμο λόφο, νότια της Θήβας, και χύνεται στην Υλίκη.

1124 - 1125 ἀγρίου...δράκοντος (εκεί κοντά...ἀγρια δόντια)· ο Κάδμος σκότωσε τον δράκοντα, που κατὰ διαταγή του Ἄρη φύλαγε τη θεϊκή πηγή, ἔσπειρε τα δόντια του και ἀπὸ αὐτά φύτρωσαν ἔνοπλοι ἄντρες που σκοτώθηκαν μεταξύ τους· σώθηκαν μόνο πέντε, ἀπὸ τους οποίους κατάγονται

οι Θηβαίοι.

αντιστροφή α'

1126 - 1130 σέ δ' ὑπὲρ διλόφου...νᾶμα (της δάδας...Κασταλίας κρήνης)· οι Βακχίδες κατοικούσαν στο Κωρύκειον ἄντρον του Παρνασσού και χόρευαν οργανιστικούς χορούς μέσα στη νύχτα, κρατώντας αναμμένους δαυλούς.

1131 - 1136 καὶ σὲ Νυσαίων...ἀγυιάς (από της Νύσας...γλεντοκόποι)· στις βακχικές πομπές της Θήβας πίστευαν ότι συμμετείχε και ο Διόνυσος με την ακολουθία του. Ο θεός κατέληγε στην πατρίδα του, τη Θήβα, ύστερα από πολλές περιπλανήσεις και αφού περνούσε πρώτα από την αμπελόφυτη Ευβοϊκή

Νύσσα. Είναι χαρακτηριστική στον ύμνο η έντονη προσωποποιία, καθώς ολόκληρη η φύση συμμετέχει στην εορτή.

Β' Σύστημα στροφή β'

1139 ματρί σὺν κεραυνία (και την μητέρα σου την αστραποκαμένη)· τη Σεμέλη αγάπησε ο Δίας. Όταν όμως ο πατέρας των θεών εμφανίστηκε μπροστά της με όλη του τη μεγαλοπρέπεια και λαμπρότητα, η Σεμέλη δεν άντεξε τη λάμψη της αστραπής και τον κρότο του κεραυνού και πέθανε από τον φόβο της.

1142 μολεῖν καθαρσίῳ ποδῖ (ἐλα με το καλό ποδαρικό να μας γιατρέψεις)· την πόλη μολύνει ο νεκρός που ο Κρέων απαγόρευσε να θάψουν. Ύστερα όμως από τη μεταμέλεια του βασιλιά, ο Διόνυσος, στον οποίο απέδιδαν και καθαρτήριες ιδιότητες, καλείται να την εξαγνίσει.

αντιστροφή β'

1146 - 1152 ἰὼ πῦρ πνειόντων...”Ἰακχον (χορευταρά...το Βάκχο)· εντυπωσιακή εικόνα. Οι βακχικές τελετές γίνονταν βράδυ και όσοι έπαιρναν μέρος σ' αυτές πίστευαν ότι ο Διόνυσος έσερνε τον χορό, στον οποίο συμμετείχαν και τ' αστέρια, καθώς πάλλονταν στον ουρανό και χόρευαν.

Η διαρκής αναφορά στον Διόνυσο, έχει σκοπό, εκτός των άλλων, και να προβάλλει τη σύνδεση της τραγωδίας με τις Διονυσιακές εορτές.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1** Γιατί ο ποιητής παραθέτει τόσα μυθολογικά στοιχεία για τον Διόνυσο σ' αυτό το στάσιμο;
- 2** Ο χορός καλεί τον Διόνυσο να γίνει λυτρωτής της Θήβας. Ποιους τρόπους χρησιμοποιεί, για να πετύχει τον σκοπό του;
- 3** Ποιο είναι το κυρίαρχο συναίσθημα των ανδρών του χορού και πώς αυτό συνδέεται με την εξέλιξη του μύθου;

4 Ο ποιητής χρησιμοποιεί διάφορα εκφραστικά μέσα και σχήματα λόγου, για να πλέξει τον ύμνο του στον Διόνυσο. Ποιο απ' αυτά είναι το κυρίαρχο;

α. η μεταφορά

β. η προσωποποίηση

γ. η παρομοίωση

δ. τα χαρακτηριστικά επίθετα

Να σημειώσετε τη σωστή απάντηση

5 Ποιος είναι ο ρόλος του στάσιμου στην εξέλιξη του μύθου;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 6ου ΤΟΜΟΥ

- Ε΄ Επεισόδιο..... σελ. 11
- Ε΄ Στάσιμο..... σελ. 60
- Σχόλια Ε΄ Επεισοδίου.....σελ. 68
- Σχόλια Ε΄ Στάσιμου.....σελ. 102

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

**Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα
(copyright), ή η χρήση του σε
οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή
άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.**